

Kirjoita ja julkaise -koulutus

Tiedejulkaiseminen ja tekijänoikeudet

Lakimies Visa Hiltunen

8.2.2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Luennon sisältö

1. Tekijänoikeuden perusteet
2. Korkeakouluissa ilmeneviä tekijänoikeuskysymyksiä
3. Julkaisusopimuksista

1. Tekijänoikeus

- Syntyy tekijälle ilman rekisteröintiä
- Tekijänoikeuslaki sääntelee
- Tekijänoikeus suojaa kirjallista tai taiteellista teosta
  - kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote, kartta sekä muu selittävä piirustus tai graafista taikka plastillisesti muotoiltu teos sekä tietokoneohjelma
- Teoksen tasolla ei ole väliä: Kriteereinä teoksen itsenäisyys ja omaperäisyys eli ns. teoskynnyksen ylittäminen
- Voimassa 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta

Teoksia eivät ole

- Sisältö ilman konkreettista ilmenemismuotoa
- Tieteellinen teoria
- Tutkimus- tai muu idea
- Tieteellinen tai muu menetelmä
- Logiikka, algoritmi, matemaattinen kaava
- Tieto tai informaatio
- Kirjan tai elokuvan juoni
- Keksintö

Teoksia eivät oikeuskäytännössä olleet seuraavat tapaukset

- Yksinkertaiset luentokalvot, tieteellisellä tasolla tai työmäärällä ei merkitystä
- Lyhyet ilmaisut, kuten ”onks Viljoo näkyny”
- Uudet käsitteet kuten ”ripa- ja varsisääntö”, ”suljettu jonomitoitus”
- Autokoulun kyselylomake
- Tutkijan laadullinen haastattelu (vastaukset ylittivät teoskynnyksen)
- Sähköinen lomake
- Rajatapauksia: esim. käyttöliittymä, formaatti

Tekijänoikeussuojan piirissä oikeuskäytännön mukaan voivat olla

- Tekstiilitaiteilijan ryijy
- Jalkapallo-ottelun selostus
- Arkkitehdin suunnittelema tyyppitalo
- Ristisanatehtävä
- Tietokoneen käyttöohje
- Tuoli
- Kalenteri
  - Nimipäivälistan luettelosuoja vs. taidekalenteri
- Tietokoneohjelman käyttöliittymä
- Riipuskoru
- Luento voi suullisena esityksenä olla suojattu

Teoskynnyksen ylittymisen merkitys

- Vain teokset saavat tekijänoikeuslain mukaista suojaa
  - Jos tuote ei yllä teostasoon eli ylitä teoskynnystä, se ei saa suojaa eli sitä voi esim. kopioida vapaasti, ellei ole muita, esim. sopimusrajoituksia
- Käytännössä usein sopimuksissa viitataan kaikkien aikaansaattujen tulosten omistus- tai käyttöoikeuksiin, jolloin tekijänoikeuskysymyksillä ei ole niin suurta merkitystä
- Viime kädessä tuomioistuin ratkaisee ylittyykö teoskynnys
- Tekijänoikeusneuvostolta voi pyytää asiaa koskevan lausunnon

Tekijänoikeuslain tuomat oikeudet

TALOUDELLISET:

- Kappaleen valmistaminen
  - kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi,
- Oikeus saattaa teos yleisön saataviin
  - välitetään yleisölle, se esitetään julkisesti läsnä olevalle yleisölle, sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä
- Jälleenmyyntikorvaus (kuvataide)
  - Kuvataiteen teoksen tekijällä on oikeus saada korvaus kaikesta kuvataiteen teoksen jälleenmyynnistä, johon osallistuu myyjänä, ostajana tai välittäjänä taidemarkkinoiden ammattilainen

Tekijänoikeuslain tuomat oikeudet

■ MORAALISET OIKEUDET:

- Respektioikeus
    - Muuttaminen tai esittäminen tekijää loukkaavalla tavalla on kielletty
  - Isyysoikeus
    - Oikeus tulla mainituksi teoksen tekijänä
  - Luoksepääsyoikeus (kuvataide)
    - oikeus saada teos nähtävilleen mikäli tarpeen taiteilijan työn kannalta tai hänen taloudellisten oikeuksiensa toteuttamiseksi
  - Katumisoikeus
    - tekijän oikeus kieltää teoksen suunniteltu julkaiseminen lunastamalla jo valmistetut kappaleet
  - Klassikkosuoja
- Moraalisista oikeuksista ei voi luopua kuin rajoitetusti

Tekijä ja tekijänoikeuden siirtyminen

- Tekijä on aina luonnollinen henkilö
  - Ei esim. yritys, yhdistys, valtio, kone
  - Tekijänoikeuden synty ei edellytä täysi-ikäisyyttä tai oikeustoimikelpoisuutta
- Tekijänoikeus voidaan luovuttaa sopimuksin kokonaan tai osittain
  - Esim. eri laajuiset käyttöoikeudet
- Kappaleen luovutus ei sisällä tekijänoikeuden luovutusta
- Ellei toisin ole sovittu, tekijänoikeuden luovutus ei sisällä muuttamis- tai edelleenluovutusosoikeutta
  - Siirretään ”kaikki oikeudet” on vaarallinen sopimusehto

Teoksen muunteleminen

- Tekijänoikeus tuottaa yksinomaisen oikeuden valmistaa kappaleita ja saattaa teos yleisön saataviin... ..muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana
  - Muuttamiseen tarvitaan suostumus
  - Mikäli muunnelma ylittää teoskynnyksen, itsenäinen tekijänoikeus syntyy muuntelijalle
  - Rajanveto: ideoiden ottaminen ja tiedon käyttäminen vs. muunteleminen
- Muunnelmia: käänнос tai elokuva kirjasta, maalaus valokuvasta, sävellys runosta
- Parodiaoikeus on!
  - Tekijänoikeuslain 4_c:n 2 momentin mukainen vapaa muuttaminen

Tekijänoikeuden rajoituksia

- Sitaatti, tekijänoikeuslaki 22_c : ” *Julkistetusta teoksesta* on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.”
  - Asiallinen yhteys kohteeseen
  - Ei mainostarkoituksiin
  - Lähde mainittava
  - Teos on julkistettu kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin

Tekijänoikeuden rajoituksia

- Yksityinen kopiointi; Julkistetusta teoksesta saa jokainen valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöön varten
  - Ei kuitenkaan koske tietokoneohjelmaa, tietokantaa tai rakennusta
- Vain laillisesta lähteestä
- Ansiotarkoitus tai liiketoiminta ei ole yksityistä käyttöä, mutta esim. opiskelu on
- Koskee kaikkia kopiointitapoja kuten skannaamista ja valokopiointia

Erityiskysymyksiä

- Lähioikeudet, jotka ovat esittävän taiteilijan tai tuottajan oikeuksia (Suoja-aika 50 → 70 vuotta)
- Valokuvan suoja: Tavalliset valokuvat (50 vuotta) ja teosvalokuvat (70 vuotta)
- Tietokantojen suoja:
  - luettelon, taulukko, ohjelma tai muu sellainen työ, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, taikka
  - tietokanta, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta
  - Suoja-aika 15 vuotta
  - Tekijänoikeus työnantajalla
- Tietokoneohjelmat
  - Tekijänoikeus kuuluu koodaajalle, ei suunnittelijalle
  - Työsuhteessa tehdyn tietokoneohjelman tekijänoikeus kuuluu lähtökohtaisesti työnantajalle, lukuun ottamatta korkeakoulussa työskentelevää itsenäisesti toimivaa tutkijaa tai opettajaa

Tekijänoikeus huomioitava, ellei käytetä

- Tekijänoikeudesta vapaita teoksia (lait ja asetukset, viranomaisten päätökset)
- Teoskynnyksen alittavia teoksia (tähän suhtauduttava pidättyvästi)
- Tietoa itsessään
- Teosta, jonka suoja-aika on päättynyt

2. Korkeakouluissa ilmeneviä tekijänoikeuskysymyksiä

- Työsuhtetekijänoikeus
- Opiskelijat
- Ulkoisen rahoituksen ja projektisopimusten vaikutus
- Usea tekijä
- Tutkimusaineisto vs. tekijänoikeudelliset teokset

Työsuhdetekijänoikeus

- Perinteisesti akateeminen maailma suhtautunut tekijänoikeuskysymyksiin tekijämyönteisesti
- Pääsääntö/työsuhdetekijänoikeus: Työsuhteesta huolimatta tekijänoikeus syntyy työntekijälle, jollei muuta sovittu
- Työnantaja saa tekijänoikeuteen toimintansa edellyttämän käyttöoikeuden
  - Riippuu toiminnan luonteesta
  - Yliopistolla oltu perinteisesti varsin pidättyväisiä tämän oikeuden harjoittamisessa
- Opiskelija omistaa oman työnsä tekijänoikeudet, jos ei erikseen muuta sovittu esimerkiksi tiettyyn projektiin liittyen

Useampi tekijä

- Yhteisteos: teos, josta tekijöiden panokset eivät ole eroteltavissa
  - Käyttö edellyttää kaikkien tekijöiden suostumusta
- Yhteenliitetty teos
  - Tekijöiden panokset ovat eroteltavissa, esim. artikkelikokoelma
  - Jokainen määrää itsenäisesti omasta osastaan

Rahoituslähteen vaikutus

- Perustoiminnassa tehtävässä tutkimuksessa ja akatemiahankeissa suurin vapaus
  - Eivät aseta vaatimuksia tulosten käytölle
- Sen sijaan tilaustutkimus, Tekes- ja Eu-puiteohjelmahankkeissa joudutaan tekemään oikeuksiensiihtosopimuksia koska sopimuksissa asetetaan yliopistoa koskevia velvoitteita
- Rakenerahastohankkeissa taloudelliset tekijänoikeudet kuuluvat pääsääntöisesti rahoittajalle; tämän käytännön merkitys vähäinen
  - Hyödyntäminen voi edellyttää rahoittajan suostumusta
- Yliopiston lähtökohta: Tieteellisten julkaisujen tekijänoikeudet kuuluvat tekijöille ja tutkimushankkeissa pitää turvata mahdollisuus tulosten julkaisemiseen. Tämä pyritään saamaan myös sopimukseen.

Tutkimusaineisto ja tekijänoikeus

- Tutkimusaineistoa esim. mittaustulokset, haastattelulomakkeet, vastaukset
  - Eivät välttämättä tekijänoikeudella suojattuja
  - Onko itsenäinen ja omaperäinen?
  - Määrittävätkö ulkoiset reunaehdot lopputuloksen?
- Yliopiston etu, että tutkimusaineisto on muidenkin käytettävissä
- Lähtökohta: Yo omistaa tutkimusaineiston
- Tekijänoikeudella suojattu aineisto kuitenkin lähtökohtaisesti tekijän määräysvallassa

3. Julkaisemisesta

- Mitä seikkoja huomioitava ennen julkaisemista
- Julkaisusopimuksista

Mitä julkaisen?

- Mitä voin julkaista ja millä tarkkuudella voin julkaista? Rajoituksia voivat asettaa:
  - Luottamukselliset tiedot
    - Tutkimushankkeissa voi olla sovittu julkaisujen tarkastamisesta ennen julkaisua
  - Henkilötietojen suoja ja tutkittaville aineiston keräysvaiheessa annetut tiedot
  - Teoksen mahdolliset muut tekijät ja tarvittavat suostumukset
  - Estyykö patentointi julkaisemalla?

Julkaisusopimuksista

- Sopimusvapauden periaatteen mukaisesti julkaisuoikeus voidaan räätälöidä tarpeita vastaavasti
- Tekijänoikeuden kokonaisluovutus (assignment) vai käyttöoikeuden (license) myöntäminen
- Kysymys siis tekijänoikeudellisesti oikeuden myöntämisestä kappaleiden valmistamiseen ja yleisön saataville saattamiseen
- Osapuolina voivat olla yksityishenkilö, tutkijaryhmä tai organisaatio

Keskeisiä ehtoja 1/2

- Kenellä päätösvalta julkaistaanko vai ei?
- Sopimuksen kesto ja päättyminen
  - Määräaikainen vai toistaiseksi voimassa oleva
  - Määräaikaista ei voi irtisanoa
  - Päättyminen voidaan sitoa esim. painoksen loppumiseen
- Maantieteellinen ulottuvuus
  - Suomi, Eurooppa, koko maailma
- Yksinoikeus vai rinnakkainen oikeus
  - Halutaanko mahdollisuus käyttää teosta myös itse (julkaisu omilla verkkosivuilla/ulkopuolisten toimesta)
- Julkaisuoikeudesta maksettavat korvaukset ja niiden määräytymisperuste
  - Kertakorvaus, korvaus per myyty teoskappale, eri korvausperuste erilaisista käyttötavoista

Keskeisiä ehtoja 2/2

- Muuntelu- ja edelleenluovutusosoikeus
  - Toimitukselliset korjaukset vs. asiasisältö
- Oikeus mahdollisiin päivitettyihin versioihin
  - Tekijän itsensä tekemät korjaukset
- Eri kieliversiot
- Salassapito
- Vastuu mahdollisista aineiston laadusta
  - Ei sisällä hyvän tavan vastaista tms. materiaalia
- Vastuu tekijänoikeusväitteistä
- Vahingonkorvaukset
- Riidanratkaisu ja sovellettava laki

Open source ja creative commons - julkaiseminen

- Tekijänoikeuden haltijalla mahdollisuus myöntää laatimaansa aineistoon käyttöoikeuksia
- Tässä kysymys nimenomaan oikeuksien myöntämisestä loppukäyttäjille
  - Myönnetään samat oikeudet kaikille kiinnostuneille
  - kustantajan kanssa tehty sopimus ei anna loppukäyttäjälle oikeutta teoksen muokkaamiseen, julkaisemiseen tai julkiseen esittämiseen
- Open source tietokoneohjelmille, creative commons muille (kirjallisille tai taiteellisille) teoksille
- Huomioitavia seikkoja
  - Sallitaanko kaupallinen käyttö
  - Sallitaanko muutokset
  - Onko lisensoitava edelleen samalla lisenssillä

Kiitos!

- Kysymyksiä tai kommentteja?

